

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 92 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining boshqaruv funksiyalari.....	10
Qarshibayeva Dilfuza Xidirbayevna	
Texnologik mashinalar va jihozlar ta'lim yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik qonuniyatlari va metodologik tizimini ishlab chiqish	15
Elmanov Abbos Begmat o'g'li, Mirzaumidov Asilbek Shuxratjonovich	
Katta yoshdagi guruh bolalarida o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishda o'yinning roli	19
Ergasheva Farangiz Umidjon qizi, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirishning dolzarbligi.....	23
Yaxshiboyeva Nargiza Rustamqulovna	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inson resurslarini boshqarishda muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimidan foydalanishning nazariy asoslari	28
Gulmira Jumanova	
Nomoddiy madaniy merosning talaba-yoshlarni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalashdagi ahamiyati.....	33
Erboyev Suxrob Abdusalomovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalar va ularda hissiy-irodaning shakllanishi	37
Davlatova Zebo Haydarovna	
Zamonaviy oilada avlodlararo munosabatlarning pedagogik-psixologik xususiyatlari	40
Ochilova Farida Baxriddinovna	
Maktab va oliy ta'lim muassasalarida qizlar kitobxonligini rivojlantirish metodlari.....	44
Qo'chqarova Oysha Oltibayevna	
Buyuk allomalar merosidan foydalanishning metodik holati va mavjud muammolari.....	48
Sevara Mamatkarimova	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	53
Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li	
Использование современных инновационных методов в процессе обучения русскому языку в иноязычных группах высшего образовательного учреждения.....	56
Курбанова Шайра Исмаиловна	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ...	60
Kushakova Gulnora Egamkulovna, Muhammadiyeva Shaxzoda Sunnatilla qizi	
Boshlang'ich sinflarda musiqa mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari.....	63
Muminova Feruza Farxodovna	
Alisher Navoiy merosining yoshlar ma'naviy-estetik tarbiyasidagi ahamiyati.....	70
Qayumxo'jayev Botirxo'ja Ikromxo'ja o'g'li	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida amaliy topshiriqlar orqali tayanch kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	74
Saidova Dilnoza Maripovna	
К вопросу о классификации современной антиутопии.....	78
Дмитрий Валерьевич Пупонин	
Когнитивная гибкость как фактор психологического благополучия старшеклассников в период адаптации к новым образовательным требованиям	82
Муксинова Динора Азаматовна	
Oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilida ta'lim beruvchi professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini baholash: xalqaro tajribalar qiyosiy tahlili va O'zbekiston amaliyoti	87
Baxtiyarova Muniba Ne'matjon qizi	

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARIDA EKOLOGIK TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI

Yaxshiboyeva Nargiza Rustamqulovna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti nodavlat ta'lim muassasasi
Samarqand kampusi assistenti

Annotatsiya: Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirishning dolzarbligi, nazariy asoslari hamda pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Zamonaviy jamiyatda ekologik muammolarning kuchayib borishi ta'lim tizimida ekologik ta'lim va tarbiyani yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarda ekologik dunyoqarash va ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Shu bois, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirish pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. Tadqiqot doirasida ekologik tafakkur tushunchasi, uning tarkibiy komponentlari, pedagogik shart-sharoitlari hamda uni rivojlantirishning zamonaviy metodlari ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarning ekologik kompetensiyalarini rivojlantirishning samarali usullari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: ekologik tafakkur, ekologik madaniyat, ekologik ta'lim, boshlang'ich ta'lim, ekologik ong, pedagogik kompetensiya, barqaror rivojlanish.

Abstract: The relevance, theoretical foundations, and pedagogical significance of developing ecological thinking among future primary school teachers are analyzed. The increasing environmental challenges in modern society necessitate the improvement of environmental education within the education system. Primary education plays a crucial role in shaping students' ecological worldview and environmental culture. In this regard, the development of ecological thinking among future primary school teachers is considered one of the priority directions of pedagogical education. The study examines the concept of ecological thinking, its structural components, pedagogical conditions, and modern methods for its development. It also analyzes effective approaches to developing environmental competencies in future teachers.

Key words: ecological thinking, environmental culture, environmental education, primary education, ecological awareness, pedagogical competence, sustainable development.

Аннотация: Рассматриваются актуальность, теоретические основы и педагогическое значение развития экологического мышления у будущих учителей начальных классов. Усиление экологических проблем в современном обществе обуславливает необходимость совершенствования экологического образования в системе образования. Начальная школа занимает важное место в формировании экологического мировоззрения и экологической культуры учащихся. В этой связи развитие экологического мышления будущих учителей начальных классов рассматривается как одно из приоритетных направлений педагогического образования. В исследовании раскрываются сущность экологического мышления, его структурные компоненты, педагогические условия формирования, а также современные методы его развития. Кроме того, анализируются эффективные способы формирования экологических компетенций у будущих педагогов.

Ключевые слова: экологическое мышление, экологическая культура, экологическое образование, начальное образование, экологическое сознание, педагогическая компетентность, устойчивое развитие.

KIRISH

XXI asrda ekologik muammolar insoniyat taraqqiyotiga jiddiy xavf tug'dirayotgan global muammolar qatoriga kiradi. Atmosferaning ifloslanishi, tabiiy resurslarning kamayishi, suv tanqisligi, bioxilma-xillikning qisqarishi kabi jarayonlar ekologik muvozanatni buzmoqda. Shu sababli ekologik muammolarni hal etish faqat texnologik yoki iqtisodiy choralar bilan emas, balki ekologik ong va ekologik madaniyatni shakllantirish orqali ham amalga oshirilishi mumkin.

Ekologik madaniyatni shakllantirish jarayonida ta'lim tizimi muhim rol o'ynaydi. Ta'lim orqali jamiyatda ekologik mas'uliyatli shaxsni tarbiyalash mumkin. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi ekologik dunyoqarashning shakllanishida alohida ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'quvchilarning tabiatga muno-

sabatini shakllantiruvchi asosiy pedagog hisoblanadi. Shu sababli bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ekologik tafakkurini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida qaraladi.

Bugungi globallashuv davrida ekologik muammolar insoniyat oldida turgan eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Atrof-muhitning ifloslanishi, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning kamayib borishi kabi jarayonlar insoniyatdan ekologik ong va ekologik madaniyatni rivojlantirishni talab etmoqda. Shu sababli ta'lim tizimida ekologik ta'limni kuchaytirish va yosh avlodga tabiatga ongli munosabatni shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi ekologik tafakkurni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bu davrda o'quvchilarning dunyoqarashi shakllanadi, tabiatga nisbatan munosabati rivojlanadi va ekologik qadriyatlar asoslari qaror topadi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ekologik tafakkuri yuqori darajada rivojlangan bo'lishi zarur.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirish masalasi bugungi pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Chunki o'qituvchining ekologik madaniyati va ekologik qarashlari o'quvchilarning ekologik ongiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ekologik ta'lim va ekologik madaniyat masalalari ko'plab pedagog va olimlar tomonidan o'rganilgan. Ilmiy tadqiqotlarda ekologik ta'limning maqsadi tabiat va jamiyat o'rtasidagi muvozanatni saqlashga xizmat qiladigan ekologik ongli shaxsni tarbiyalashdan iborat ekanligi ta'kidlanadi. Ekologik tafakkur shaxsning ekologik bilimlari, ekologik qadriyatlari va ekologik faoliyati bilan uzviy bog'liqdir.

Ekologik ta'lim va ekologik tafakkur masalalari ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, ekologik madaniyatni shakllantirishning nazariy asoslari, ekologik ta'limning metodik jihatlari hamda pedagogik shart-sharoitlari turli ilmiy ishlarda o'rganilgan. Tadqiqotchilar ekologik ta'limning asosiy maqsadi inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash, tabiatni asrashga bo'lgan mas'uliyatni shakllantirish ekanligini ta'kidlaydilar.

Ekologik ta'lim nafaqat bilim berish jarayoni, balki shaxsning ekologik madaniyatini shakllantirishga xizmat qiluvchi kompleks pedagogik jarayon sifatida qaraladi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda ekologik tafakkurni rivojlantirishning innovatsion usullari, ekologik ta'limning integratsiyalashgan yondashuvlari ham keng o'rganilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim jarayonida ekologik bilimlarni boshqa fanlar bilan integratsiyalash orqali o'quvchilarning ekologik dunyoqarashini rivojlantirish mumkinligi ta'kidlanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirish jarayonini o'rganish uchun kompleks yondashuv qo'llanildi. Ma'lumotlar kuzatish, so'rovnoma, suhbat va pedagogik eksperiment metodlari orqali yig'ildi. Dastlab, talabalar faoliyati va ularning ekologik bilim hamda munosabatlari tabiiy sharoitda kuzatildi. Keyingi bosqichda maxsus tuzilgan savolnomalar yordamida ularning ekologik ong darajasi, qiziqishlari va munosabatlari aniqlashtirildi.

Shuningdek, o'qituvchilar va talabalar bilan yarim tuzilmaviy suhbatlar o'tkazilib, sifatli ma'lumotlar to'plandi. Pedagogik eksperiment jarayonida ekologik yo'naltirilgan mashg'ulotlar tashkil etilib, ularning samaradorligi baholandi. Olingan ma'lumotlar miqdoriy va sifat tahlil usullari asosida qayta ishlanib, taqqoslash, guruhlash va umumlashtirish orqali ilmiy xulosalar chiqarildi. Natijalar foiz ko'rsatkichlari hamda dinamik o'zgarishlar asosida tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bo'lajak o'qituvchilarda ekologik tafakkurni rivojlantirishning ahamiyati

Bo'lajak o'qituvchilarda ekologik tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki bugungi kunda ekologik muammolarning keskinlashuvi jamiyatning har bir a'zosi ekologik ong va mas'uliyatni talab etmoqda. Ayniqsa, pedagog kadrlar bu jarayonda yetakchi rol o'ynaydi, zero ular yosh avlodni tarbiyalovchi asosiy ijtimoiy institut vakillari hisoblanadi. Bo'lajak o'qituvchilarda ekologik tafakkurning rivojlanganligi ularning kasbiy faoliyat samaradorligini oshiradi. Ekologik tafakkurga ega o'qituvchi o'quvchilarga nafaqat nazariy bilim beradi, balki ularda tabiatga ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantiradi. Bu esa o'z navbatida ekologik madaniyatli jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ekologik tafakkurni rivojlantirishning muhim jihatlardan biri shundaki, u o'qituvchining shaxsiy pozitsiyasini mustahkamlaydi. Ekologik ongga ega bo'lgan pedagog o'z faoliyatida tabiatni muhofaza qilish g'oyalarini targ'ib qiladi, o'quvchilarni ekologik muammolarga befarq bo'lmaslikka undaydi. Natijada o'quvchilarda ekologik

muammolarga nisbatan ijtimoiy mas'uliyat hissi shakllanadi. Bo'lajak o'qituvchilarda ekologik tafakkurni rivojlantirish ularning kasbiy kompetensiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Zamonaviy kompetensiyaviy yondashuvga ko'ra, o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchilarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantiruvchi shaxsdir. Shu nuqtai nazardan, ekologik tafakkur o'qituvchining umumkasbiy kompetensiyasiga kiradi va uning pedagogik faoliyatida muhim o'rin tutadi.

Shuningdek, ekologik tafakkur bo'lajak o'qituvchilarning tanqidiy va tizimli fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ekologik muammolar murakkab va ko'p omilli bo'lganligi sababli, ularni hal etish uchun keng qamrovli tahlil qilish, sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlash va optimal yechimlar topish zarur bo'ladi. Bu esa o'qituvchilarda yuqori darajadagi intellektual faoliyatni shakllantiradi. Ekologik tafakkurning yana bir muhim jihati uning amaliy yo'naltirilganligidir. Bo'lajak o'qituvchilar ekologik bilimlarni amaliyot bilan bog'lash orqali o'quvchilarda ekologik xulq-atvorni shakllantirish imkoniga ega bo'ladi. Masalan, chiqindilarni saralash, suv va energiya resurslaridan oqilona foydalanish, tabiatni muhofaza qilish tadbirlarida ishtirok etish kabi faoliyatlar orqali ekologik madaniyat shakllanadi.

Bundan tashqari, ekologik tafakkurni rivojlantirish barqaror rivojlanish g'oyalari amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Barqaror rivojlanish konsepsiyasi ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy omillar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashni nazarda tutadi. Shu bois, bo'lajak o'qituvchilarda ekologik tafakkurni shakllantirish orqali kelajak avlodni barqaror rivojlanish tamoyillariga sodiq qilib tarbiyalash mumkin.

Yana bir muhim jihat shundaki, ekologik tafakkur o'qituvchining innovatsion faoliyatini rag'batlantiradi. Ekologik ta'limni samarali tashkil etish uchun o'qituvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va loyiha asosida o'qitish usullaridan foydalanadi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi va o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning roli

Boshlang'ich ta'lim tizimi shaxsning har tomonlama rivojlanishida, ayniqsa uning dunyoqarashi, qadriyat-lari va hayotga bo'lgan munosabatini shakllantirishda muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda o'quvchilarda tabiatga mehr-muhabbat, atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabat va ekologik mas'uliyat kabi sifatlar shakllanadi. Shu bois, boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiya alohida pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Ekologik tarbiya – bu o'quvchilarda tabiatga ongli munosabatni shakllantirish, ekologik bilimlar berish, ekologik qadriyatlarni rivojlantirish va atrof-muhitni muhofaza qilishga yo'naltirilgan pedagogik jarayondir. Boshlang'ich ta'lim bosqichida ekologik tarbiya o'quvchilarning yosh xususiyatlari, psixologik rivojlanish darajasi va qiziqishlari inobatga olingan holda tashkil etilishi lozim.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tabiatni idrok etish ko'proq hissiy va bevosita tajriba asosida kechadi. Shu sababli ekologik tarbiya jarayonida kuzatish, ekskursiya, o'yin, tajriba kabi metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Masalan, tabiat qo'yniga sayohatlar uyushtirish, o'simlik va hayvonot dunyosini o'rganish orqali o'quvchilarda tabiatga nisbatan qiziqish va mehr tuyg'usi shakllanadi.

Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning muhim jihatlaridan biri – ekologik bilimlarni shakllantirishdir. O'quvchilarga tabiat, uning tarkibiy qismlari, inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik haqida sodda va tushunarli tarzda bilim berish zarur. Bu bilimlar keyinchalik o'quvchilarning ekologik tafakkurining rivojlanishiga asos bo'lib xizmat qiladi.

Bundan tashqari, ekologik tarbiya jarayonida o'quvchilarda ekologik xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Masalan, chiqindilarni joyiga tashlash, suvni tejash, o'simliklarga zarar yetkazmaslik kabi oddiy, ammo muhim odatlar bolalik davridan shakllantirilishi lozim. Bu esa o'quvchilarning kundalik hayotida ekologik madaniyatni namoyon etishiga yordam beradi.

Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning yana bir muhim yo'nalishi – ekologik qadriyatlarni rivojlantirishdir. O'quvchilarda tabiatni sevish, uni asrash, kelajak avlodlar uchun saqlab qolish zarurligi haqidagi tushunchalarni shakllantirish ekologik tarbiyaning asosiy vazifalaridan biridir. Bu jarayon o'qituvchining shaxsiy namunasi, pedagogik mahorati va ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etishiga bevosita bog'liq.

Shuningdek, ekologik tarbiya boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya asosida amalga oshirilishi lozim. Ona tili, o'qish, tabiatshunoslik, matematika kabi fanlar orqali ekologik mazmundagi materiallarni berish o'quvchilarning ekologik dunyoqarashini kengaytiradi. Boshlang'ich ta'limda ekologik tarbiyaning samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining kasbiy tayyorgarligiga bog'liq.

Ekologik tafakkuri rivojlangan o'qituvchi o'quvchilarga ekologik bilimlarni samarali yetkaza oladi, ularni amaliy faoliyatga jalb etadi va ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, ekologik tarbiya o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishga ham xizmat qiladi. O'quvchilar tabiatni asrash nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy vazifa ekanligini anglay boshlaydilar. Bu esa ularning fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishga yordam beradi. Shu sababli boshlang'ich ta'lim tizimida ekologik tarbiyaga alohida e'tibor qaratish zarur bo'lib, u uzluksiz ta'limning muhim tarkibiy qismi sifatida qaralishi lozim.

Ekologik tafakkurni rivojlantirishning zamonaviy metodlari

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirish jarayoni zamonaviy pedagogika va innovatsion ta'lim texnologiyalari yordamida samarali amalga oshiriladi. Zamonaviy metodlar nafaqat nazariy bilimlarni yetkazishga, balki o'quvchilarda ekologik xulq-atvor, mas'uliyat va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan.

- 1. Loyiha metodi.** Loyiha metodi ekologik tafakkurni rivojlantirishning eng samarali usullaridan biridir. Ushbu metod orqali talabalar ekologik muammolarni o'rganib, ularni yechish bo'yicha mustaqil loyihalar tayyorlaydilar. Masalan, chiqindilarni kamaytirish, suv resurslarini tejash yoki maktab hududini obodonlashtirishga qaratilgan loyihalar talabalarni amaliy faoliyatga jalb qiladi va ekologik tafakkurini kuchaytiradi. Loyiha metodi talabalarni mustaqil fikrlashga, tahlil qilishga va ijodiy yechimlar ishlab chiqishga o'rgatadi.
- 2. Muammoli ta'lim (problema asosida ta'lim).** Muammoli ta'lim ekologik muammolarni tahlil qilish va yechim topishga yo'naltirilgan pedagogik metoddir. Talabalarga ekologik vaziyatlar bo'yicha savollar, masalalar va real hayotiy misollar taqdim etiladi. Bu metod orqali bo'lajak o'qituvchilar ekologik hodisalarni sistematik ravishda tushunishni, sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlashni va optimal qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.
- 3. Interaktiv ta'lim metodlari.** Interaktiv metodlar talabalarning faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan. Munozara, guruh ishlari, ekologik rolli o'yinlar va diskussiyalar orqali talabalar ekologik masalalarni o'zaro muhokama qilib, fikr almashadilar. Bu metod o'quvchilarda ham ekologik tafakkur, ham ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishda samarali hisoblanadi.
- 4. Integratsiyalashgan yondashuv.** Integratsiyalashgan yondashuv ekologik bilimlarni turli fanlar bilan birlashtirishni nazarda tutadi. Masalan, ona tili darsida ekologik mavzudagi matnlarni o'qish, matematika darsida ekologik masalalarni yechish yoki tabiatshunoslik darsida ekologik tizimlarni o'rganish orqali talabalarning ekologik dunyoqarashi kengayadi. Shu yondashuv ekologik tafakkur rivojlanishini tizimli va uzluksiz qiladi.
- 5. Amaliy ekskursiyalar va tajribalar.** Ekologik tafakkurni rivojlantirishda amaliy ekskursiyalar va tajribalar muhim rol o'ynaydi. Talabalar tabiat qo'ynida kuzatishlar o'tkazadi, o'simlik va hayvonot dunyosini o'rganadi, ekologik tadbirlarda ishtirok etadi. Bu faoliyat nafaqat bilimlarni mustahkamlaydi, balki talabalarda tabiatga mehr-muhabbat va ehtiyotkorlik hissini rivojlantiradi.
- 6. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT).** Zamonaviy ta'limda AKT ekologik tafakkurni rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Multimediali taqdimotlar, videodarslar, virtual ekskursiyalar va interaktiv ilovalar orqali talabalar ekologik hodisalarni vizual tarzda idrok etadilar. Bu usul talabalarning diqqatini jalb qiladi, ekologik bilimlarni mustahkamlaydi va tafakkurini boyitadi.
- 7. Ekologik aksiyalar va amaliy loyihalar.** Talabalarni ekologik aksiyalarda ishtirok etishga jalb qilish ularning ekologik mas'uliyatini oshiradi. Masalan, daraxt ekish, hududni obodonlashtirish, chiqindilarni saralash kabi amaliy faoliyatlar orqali talabalarda ekologik xulq-atvor va ekologik ong shakllanadi.

Ekologik tafakkurni rivojlantirishning zamonaviy metodlari nafaqat bilim berishga, balki talabalarda ekologik xulq-atvor, mas'uliyat, ijodiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan. Ularni ta'lim jarayoniga uyg'unlashtirish orqali bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ekologik kompetensiyalari samarali rivojlantiriladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Ekologik tafakkuri rivojlangan o'qituvchi yosh avlodni tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishga o'rgata oladi. Pedagogik ta'lim muassasalarida ekologik ta'limni rivojlantirish, innovatsion metodlardan foydalanish hamda ekologik loyihalarni tashkil etish orqali bo'lajak o'qituvchilarning ekologik kompetensiyalarini rivojlantirish mumkin.

Kelgusida ushbu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish ekologik ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirish bugungi ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Ekologik tafakkuri rivojlangan o'qituvchi yosh avlodda tabiatga ongli munosabatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu sababli pedagogik oliy ta'lim muassasalarida ekologik ta'limni takomillashtirish, ekologik yo'naltirilgan o'quv dasturlarini joriy etish va innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash zarur. Kelgusida bo'lajak o'qituvchilarning ekologik tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish ta'lim tizimining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasining "Atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
3. To'xtayeva X.T. Ekologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 256 b.
4. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2020. – 312 b.
5. Musurmonova O. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 280 b.
6. Ismailova Z.K. Ekologik ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 240 b.
7. Saidaxmedov N.S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2020.
8. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.